

Maailman paras ja romahduksen partaalla?

– Retorinen analyysi koulushoppailu- ja eriytymiskeskustelusta
Helsingin Sanomissa keväällä 2023

FANNY HATUNPÄÄ
MIKKO PUUSTINEN
JANNE SÄNTTI
KREETTA KALSKE

TIIVISTELMÄ Artikkelissa analysoimme koulujen eriytymisestä ja kouluvalinnoista alkuvuonna 2023 käydyin julkisen keskustelun retoriikkaa. Analysoimamme keskustelu käynnistyi Opetus- ja kulttuuriministeriön *Sivistyskatsaus 2023* -julkaisun jälkeen ja jatkui aktiivisena kaksi kuukautta. Artikkelin aineisto koostuu Helsingin Sanomien julkaisemista teksteistä. Aineistoa analysoidaan retorisen analyysin avulla. Tulkintamme mukaan keskustelu kouluvalinnoista ja koulutuksen eriytymisestä kytkeytyy laajempaan keskusteluun tasa-arvosta. Suomalainen koulutus ja siihen liitetyt käsitykset tasa-arvosta ovat murroksessa, ja keskustelua leimaa ristiriitaisuus. Suomalainen koulu nähdään samaan aikaan maailman parhaana ja epäonnistuneena tehtävässään. Toinen keskeinen tulos on, että Helsingin Sanomat ohjasi keskustelua toimituksellisilla valinnoillaan. Tulosten pohjalta argumentoimme, että koulutukseen liitetyviä käsityksiä ja arvoja määritellään osin uudelleen. Tämä voi mahdollistaa aiemmasta poikkeavia poliittisia avauksia.

Avainsanat: kouluvalinnat, koulutuspolitiikka, retorinen analyysi, tasa-arvo

JOHDANTO

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi alkuvuodesta 2023 ensimmäisen niin kutsutuista Sivistyskatsauksista (Kalenius 2023; ks. myös Kalenius ym. 2024), jossa tarkastellaan laajasti suomalaisen opetuksen ja kulttuurin tilaa ja joka on tarkoitettu päätöksenteon tueksi. Muutamaa päivää myöhemmin Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) julkaisi Perusopetuksen oppimistulosten pitkittäisarvioinnin 2018–2020. Tämän jälkeen Suomen suurin päivälehti Helsingin Sanomat (HS) julkaisi kaksi artikkelia, joissa nostettiin esille *Sivistyskatsaus 2023*:n tiedot suomalaisen koulutustason heikkenemisestä kansainvälisissä vertailuissa ja kysyttiin, mistä ”oppimistulosten romahtaminen” johtuu (Loula 2023, 10–11; Paananen 2023, 10). Näiden raporttien ja kirjoitusten seurauksena Helsingin Sanomissa käynnistyi noin kaksi kuukautta kestänyt suomalaisen koulutuksen tilaa, erityisesti peruskoulua ja siihen liittyvää eriytymistä ja kouluvalintoja, ruotanut aktiivinen julkinen keskustelu, joka kytkeytyi myös huhtikuussa 2023 järjestettyihin eduskuntavaaleihin. Keskustelua käytiin varsinkin yleisönosastokirjoituksissa. Lisäksi HS julkaisi aiheesta useita artikkeleita ja haastatteluja ottaen siihen myös itse kantaa pääkirjoituksissaan.

Vaikka koulutus on Suomessa varsin yleinen puheenaihe julkisessa keskustelussa, näyttää analysoimamme keskustelu epätavallisena. Ensinnä sitä voi pitää poikkeuksena 2000-luvun alkupuolen PISA-tulosten vahvistamaan konsensukseen suomalaisen koulutuksen laadusta. Toiseksi keskustelulla oli selkeä alku ja loppu yhdellä foorumilla, ja sitä luonnehti kauttaaltaan tasa-arvokäsitysten dialogi eriytymisen ja kouluvalintojen teemojen ympärillä. Analysoimamme keskustelu hiljeni alkuvuoden jälkeen, mutta suomalaisen koulutuksen tasoa ja tilannetta ruotiva keskustelu aktivoitui jälleen saman vuoden lopulla uusien PISA-tulosten julkistamisen vanavedessä. Näitä kahta keskustelua yhdistää huolipuhe suomalaisen koulutuksen tilasta.

Analysoimme kevään 2023 koulutuskeskustelua kolmen kysymyksen avulla:

1. Ketkä koulutuskeskustelussa pääsivät ääneen?
2. Millaisia merkityksiä tasa-arvolle annettiin keskustelussa?
3. Mikä oli Helsingin Sanomien rooli?

Aineisto koostuu Helsingin Sanomissa julkaistuista teksteistä (ks. LIITE 1), ja tutkimusmenetelmänä käytämme retorista analyysia. Puheenvuoroja tutkimalla piiryy kuva tasa-arvon määrittelyistä ja toiminnan moraalia ruotivasta keskustelusta, jossa eri valtapositiioissa olevat kirjoittajat argumentoivat eri tavoin parhaaksi näkemänsä toiminnan puolesta paikoin ristiriitaisestikin. Keskustelu kouluvalinnoista ja koulutuksen eriytyemisestä kytkeytyy laajempaan keskusteluun tasa-arvosta ja sen ulottuvuuksista hyvinvointivaltiossa. Olennaista on eri aikoina muuttuva koulutuksellisen tasa-arvon käsitteen määrittely (Ahonen 2003) ja sen kytkenät yleiseen yhteiskunnalliseen tasa-arvokeskusteluun.

ERIIYTMISKEHITYS JA TASA-ARVON EETOS SUOMALAISESSA KOULUTUKSESSA

Tutkimuksen kohteena oleva keskustelu sijoittuu murroksen aikaan. Suomalaista koulua on laajalti pidetty menestystarinana, jossa maksuton, kattava ja joukkomuotoinen järjestelmä on erityisesti sotien jälkeisenä aikana aktiivisin sosiaalipoliittisin päätöksin kehitetty tarjoamaan tasa-arvoiset mahdollisuudet yhteiskunnassa etenemiseen (Ahonen 2003; Erikson ym. 1987; Pekkarinen ym. 2009). Tasa-arvoa on kuitenkin entistä vahvemmin alettu määritellä yksilön vapauksien ja oikeuksien kautta, ja aiempi käsitys tasa-arvosta yhteisenä hyvänä on jäänyt taka-alalle (Ahonen 2003, 114, 145). Kuten *Sivistyskatsaus 2023*:ssakin (Kalenius 2023, 15–16, 179–180, 197; ks. myös Silvennoinen ym. 2018) todetaan, järjestelmän tasa-arvon ihanne on kokenut kolauksen: koulutuksen saavutettavuus on eriytynyt ja viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana oppimistulokset ovat alkaneet eriytyä entistä selvemmin eri oppilasryhmien, kuten eri sukupuolten, välillä. Eri väestöryhmien lapset ovat keskenään eriarvoisessa asemassa, mikä heijastaa laajemmin yhteiskunnan rakenteita. Keskustelu koulutuksellisesta eriarvoisuudesta kiinnittyykin tiiviisti keskusteluun kaupunkialueiden eriytymiskehityksestä. Alue ja luokka-asema vaikuttavat niin koulutukseen pääsyyn kuin sen keston ja laajuuteen, ja vaikutukset ovat kauaskantoiset sekä yksilölle että yhteisölle. (Bernelius ja Jakku-Sihvonen 2014; Rinne 2014, 47; Silvennoinen ym. 2018.)

Atte Vieno, Elina Lavikainen ja Juhani Saari (2014, 93) esittävät, että yksilön elämänpolun rakentuminen ja yhteinen hyvä on alettu käsittää vastakohtina, joiden välillä täytyy valita. Suomalainen peruskoulu on rakentunut tasa-arvon eetokselle, joka on erityisesti 1960–70-luvuilla käsitetty yleiseksi, yhtenäiseksi ja tasa-arvoiseksi järjestelmäksi, jossa oppilaiden sosioekonomisen taustan vaikutusta pyritään tasaamaan yhdenmukaistamalla opetus kaikkien lasten osalta (Silvennoinen ym. 2018). Yhdenmukaistamisen on nähty ulottuvan jopa tuloksiin (Ahonen 2003, 156), ja Sirkka Ahonen (2003, 166, 200) kysyikin jo parikymmentä vuotta sitten, onko yhteinen koulu pelkkä historiallinen välivaihe. 1950-luvulta 1990-luvulle sosioekonominen tausta vaikutti oppimistuloksiin yhä vähemmän, mutta 1990-luvulta lähtien erot ovat jälleen kääntyneet nousuun (Salmela-Aro ja Chmielewski 2019). 1980-luvulta asti vahvistunut markkinoliberalistinen käsitys koulutuksesta ”asiakkaille” järjestettävänä palveluna, jossa yksilön oikeus toteuttaa itseään ja maksimoida mahdollisuutensa menestykseen, on neljän vuosikymmenen aikana muuttunut (ylemmän) keskiluokan todellisuudeksi (Ahonen 2003; Huilla ym. 2021). Tässä todellisuudessa muusta yhteiskuntaluokasta tuleva joutuu toiseutetuksi epäsymmetrisiin rakenteisiin liittyvän erotteluprosessin kautta (Riitaoja 2013).

Eriytymiskehitys, koulujärjestelmän epätasa-arvo ja koulujen maineen merkitys ilmenevät konkreettisesti *koulushoppailuksi* kutsutussa ilmiössä, jossa osa vanhemmista lähikoulun sijaan valikoi hyvämaineisen koulun joko hakemalla lapselleen painotettua opetusta esimerkiksi taideaineissa, kielissä tai urheilussa, tai vaihtamalla asuinalueita (Bernelius 2015; Kosonen 2022). Valikointi edellyttää perheiden perusteluista riippumatta tietoa vaihtoehtoista sekä kykyä ja mahdollisuutta tehdä näitä valintoja (Kosunen ym. 2016). Sitä tapahtuu erityisesti ylemissä yhteiskuntaluokissa ja huomattavasti vähemmän tai ei lainkaan alemmissä yhteiskuntaluokissa ja maahanmuuttajataustaisissa perheissä (Kosunen ym. 2015; Raveaud ja van Zanten 2007; Sepänen ym. 2018; Silvennoinen ym. 2018, 102).

Kun koulujen ja naapurustojen maineeseen perustuva valinta yhdistyy kaupunkialueiden

segregaatiokehitykseen, muodostuu riski itseään ruokkivalle eriytymisen kierteelle: eriytyminen lisää valintoja, jotka puolestaan lisäävät eriytymistä (Bernelius ja Huilla 2021, 140). Erityisesti luokkamuotoinen painotettu opetus lohkouttaa koulujärjestelmää monella tapaa (Bernelius ja Huilla 2021, 83). Ilmiö vaikuttaa yhteiskunnallisen epätasa-arvon ohella lasten koulunkäyntiin ja tulevaisuudennäkymiin monella tasolla ja vahvistaa koulutuksellista eriytymistä lapsen sosioekonomisen taustan mukaan (Bernelius ja Huilla 2021; Chetty ym. 2016; Kempainen ym. 2019; Vieno ym. 2014, 96).

Pääkaupunkiseudun eriytymiskehitystä on kansainvälisesti katsottuna pidetty hyvin maltillisena (Vaattovaara ym. 2018, 221–224). Tämän taustalla on osin ollut ennen 1990-lukua vallinnut yhteisen hyvän tasa-arvoon tähtäävä kaupunkisuunnittelu ja sosiaalipolitiikka (Puustinen 2006, 168). Pääkaupunkiseudulla eriytyminen on kuitenkin kiihtynyt 1990-luvulta lähtien (Kortteinen ja Vaattovaara 2015), ja samanlaista kehitystä on havaittavissa muuallakin (Hirvonen ja Puustinen 2016). Ilmiö kytkeytyy laajempaan sosioekonomiseen eriarvoistumiseen ja kaupunkisuunnittelun ja -politiikan arvopohjan muutokseen (Vaattovaara ym. 2018, 235–239). Alueellinen eriytymiskehitys liittyy kaupunkialueiden maineeseen ja niissä sijaitsevien koulujen paikkaan kaupungin sisäisessä hierarkiassa (Bernelius ym. 2021). Muuttoliike pois ”huonomaineisten” koulujen oppilaaksiottoalueilta sekä ”paremmille” alueille suuntautuvat kouluvalinnat kiihdyttävät eriytymiskehitystä selvästi havaittavaksi ilmiöksi (Bernelius ja Huilla 2021, 82; From ym. 2014, 553).

TUTKIMUS JA -MENETELMÄT

Tutkimusaineisto koostuu Helsingin Sanomissa (HS) 13.1.–17.3.2023 julkaistuista teksteistä, jotka ovat artikkeleita, kolumneja, pääkirjoituksia, haastatteluja ja yleisönosastokirjoituksia (ks. liite 1). HS on Suomen suurin päivälehti ja tavoittaa reilun viidesosan koko maan väestöstä (Pietarinen 2021). Periaatelinjassaan HS (2020) kuvailee itseään sitoutumattomaksi päivälehdiksi, joka määrittää kantansa itsenäisesti ja pyrkii sananvapauden vahvistamiseen sekä tasa-puoliseen, nopeaan ja luotettavaan uutisvälitykseen. Pääkirjoitustensa lehti (2020) sanoo olevan ”HS:n kannanottoja ajankohtaiseen aiheeseen. Kirjoitukset laatii HS:n pääkirjoitustoimitus, ja ne heijastavat lehden periaatelinjaa.”

Journalistisella medialla ajatellaan olevan erityinen asema vallankäyttäjänä. Median valta syntyy mahdollisuudesta nostaa esille muiden yhteiskunnallista valtaa käyttävien päätöksiä ja päätöksenteon prosesseja. Toisaalta vallankäyttöä ohjaa myös kilpailuasetelma, jossa houkuttavat draama, vastakkainasettelut ja moraaliset lataukset. Samalla julkinen keskustelu vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. (Kunelius ym. 2009; Magin 2019.)

Vaikka HS korostaa, että ”uutinen on vain uutinen” (22.1.2023b), ei uutisen välittäminen tai puheenvuoron käyttäminen ole koskaan täysin neutraali teko, eikä yhteiskunnallisesti merkittävien uutisten välittäminen tai vallan vahtikoirona toimiminen muuta asiaa (ks. Lapesa ym. 2020). Artikkeleiden ja haastattelujen osalta julkaisun näkökulmaan vaikuttavat niin toimituksen tekemät valinnat kuin uutisen luonne ja haastateltavan puhe. HS myös valikoi, mitkä mielipiteet julkaistaan ja miten niitä editoidaan ennen sitä (HS 2023). Yleisön kirjoitusten julkaisu ei ole sattumanvaraista vaan tarkkaan harkittua ja valikoitua. Julkaistavien tekstien editointi

alleviivaa median käyttämää valtaa keskustelun ylläpitäjänä ja ohjaajana (Vihma ym. 2018).

Tutkimuksen aineisto on koottu HS:n näköislehdistä ajalta 13.1.–17.3.2023 (n=118). Aineiston keräämiseen osallistui kolme tutkijaa, joista kaksi osana laajempaa koulutusta käsittelevän mediakeskustelun kokoamista. *Sivistyskatsaus 2023:n* ja Karvin raportin julkaisua seuranneessa keskustelussa julkaistiin yhteensä 118 tekstiä, joista 72 koski pääasiallisesti koulujen eriytymistä. Aineisto (ks. liite 1) valikoitui keskustelun ajankohdan perusteella: 13.1.2023 HS uutisoi *Sivistyskatsaus 2023:n* julkaisusta (HS 13.1.2023a; HS 13.1.2023b). Karvin raportista HS uutisoi otsikolla *Vieraskielisten poikien oppiminen herättää huolta* (17.1.2023a). Nämä käynnistivät lehdessä kaksi kuukautta kestäneen aktiivisen keskustelun, joka tyrehtyi maaliskuun puolenvälin jälkeen.

Analyysimenetelmämme, retorinen analyysi, pohjautuu antiikin filosofiseen perinteeseen. Analyysissa nojaamme 1900-luvulla rakentuneeseen uuden retoriikan perinteeseen, jossa tavoitteena on tehdä näkyväksi niitä keinoja, joilla puhujat perustelevat omaa kantaansa ja pyrkivät vaikuttamaan yleisöön (Perelman 1996; Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969). Retorinen analyysi tekee näkyväksi valtasuhteita ja tavoitteita, sillä argumentoivan puheen päämäärä on saada muut vakuuttuneiksi omasta kannastaan tai muuttamaan toimintaansa tietynlaiseksi (Puustinen ym. 2015). Olennainen osa analyysia on tulkinta puhujien ja aiheiden valtasuhteista, sillä julkinen keskustelu on vaikuttamiseen – muutokseen, toimintaan – pyrkimistä.

Rajanveto retoriikan, argumentoinnin, diskurssien ja sisällön analysoimisen välillä ei ole yksiselitteistä (ks. esim. Jokinen 1999, 47, 127), ja joidenkin näkemysten (ks. esim. Winton 2013) mukaan retorinen analyysi on yksi diskurssianalyysin muoto. Karkean jaottelun voi kuitenkin tehdä: retoriikka koskee sanavalintoja (Summa 1996), argumentaatio niiden rakentamista väitteen sisältäväksi kokonaisuudeksi (Hänninen 1996, 164) ja diskurssi koko keskustelun rakentamista eli vuorovaikutusta (Leiwo ja Pietikäinen 1996, 102–106). Sisällönanalyysi tarkastelee keskustelun asiasisältöä. Nämä ovat kaikki olennaisia ulottuvuuksia tutkimusaineistomme analyysin kannalta, sillä mitään puhetta ei voi irrottaa kontekstistaan, ja jokainen sana sisältää merkityksen, jolla sanomaa rakennetaan.

Suhtaudumme retoriseen analyysiin kielen ja vaikuttamisen erittelyn keinona, työvälineenä, jonka voi ulottaa koskemaan kaikkea kielenkäyttöä (Jokinen 1999, 47). Puheen muoto ja sisältö kietoutuvat toisiinsa, eikä toista ole ilman toista: retoriikkaa ovat sanavalinnat, joiden kautta sanoma argumentoiden välitetään, ja väitteet puolestaan rakentuvat sanojen valinnoille ja asetelulle (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969, 142). Kenneth Burke (1969, 22, 28) yhdistää retoriikan idean käsitteeseen: keskustelu syntyy, kun eri tahot pyrkivät tuomaan esille oman kantansa ja yleensä myös suostuttelemaan muut samalle kannalle tai pois vastapuolen kannasta. Kyseessä on siten erillisten ja erilaisten ideoiden kamppailu. Kun keskustelija identifioituu tietyn näkökulman kannattajaksi eli tiettyyn ryhmään, hän asemoi itsensä jotakin muuta vastaan erottautumalla muista.

Puhe tai teksti rakennetaan aina yleisölle, jonka oletetaan hyväksyvän tietyt premissit tai yleiset arvot (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969, 65–67). Näistä valinnoista käytetään nimeä esisopimus. Puhuja rakentaa esisopimuksensa sellaisille lähtökohdille, jotka olettaa yleisön hyväksyvän. Nämä oletukset ohjaavat puhujan valintoja. Käytetty kieli, sanat, ilmaisut ja dispositiot suunnataan oletetulle yleisölle (Perelman 1996; Wiberg ja Koura 1996, 204). Myöhempi argumentaatio voi olla ristiriidassa esisopimuksen kanssa (ks. esim. Koskinen ja Puustinen 2022; Puustinen ym. 2015), minkä taitava puhuja pyrkii peittämään. Toisaalta puhuja voi käyttää dis-

sosiatiivista argumentointia eli erottaa lähtökohtaisesti toisiinsa kuuluneita asioita tai ilmiöitä toisiinsa liittymättömiksi. Kyse on eräänlaisesta kytkösten tietoisesta häivyttämisestä (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969, 411–412; Saari ja Sääntti, 2018).

Vaikuttamisen keinojen kirjo on laaja. Retorisesti puhetta on antiikista asti luokiteltu tyyppiltään oikeuspuheeksi, poliittiseksi puheeksi tai ylistyspuheeksi. Oikeuspuheen tarkoituksena on selvittää oikea väärästä (puhujan eduksi). Poliittinen puhe suuntautuu tulevaan ja neuvoen, varoitellen ja spekuloiden suostuttelee toimintaan erityisesti hyödyn nimessä (Haapanen 1996, 42). Ylistyspuhe on luonteeltaan kasvatuksellista ja pyrkii luomaan samanmielisyyttä punnitsemalla eettisiä ja moraalisia kysymyksiä toiminnan pohjaksi, mutta se voi myös alistaa esittämällä ongelmia tai syyllistämällä (Perelman 1996). Antiikin perinnettä, erityisesti Aristoteleen (2000) *Retoriikkaa*, seuraten argumentoinnin voi jakaa (1) arvoihin vetoavaan *ethokseen*, joka rakentuu luottamukselle ja valta-asemalle, (2) tunteisiin vetoavaan *pathokseen* sekä (3) järkeen ja päättelyyn vetoavaan *logokseen*.

Näiden peruskäsitteiden lisäksi analyysimme perustuu uuden retoriikan teoreetikoiden Kenneth Burken (1969) ja Chaïm Perelmanin (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969) kehittämiin työkaluihin, joiden avulla tekstiaineistoa on mahdollista käsitellä (ks. myös Jokinen 1999; Kakkuri-Knuutila 2007; Perelman 1996; Potter 1996; Summa 1996, 51–54). Argumentoidessa väitettä voi perustella vetoamalla esimerkiksi auktoriteettiin, faktaan, etuun tai haittaan, arvoihin, tapoihin tai historiaan, uutuusarvoon, kokemukseen, tunteisiin tai asian yleisyyteen. Vastaväitteitä vastaan voi myös suojautua tunnustamalla tai kumoamalla vastaväite etukäteen ja viemällä siten vastapuolen argumentilta vahvuutta. Kaikkia väitteitä rakennetaan sanavalintojen kautta.

Ensimmäistä tutkimuskysymystä (ketkä koulutuskeskustelussa pääsivät ääneen) varten ensimmäinen kirjoittaja teki alustavan analyysin tarkastelemalla aineistosta puhujien määrää ja positioita sekä puheenvuorojen teemoja ja argumentteja ja kokoamalla nämä jäsennellyksi erittelyksi. Tämän jälkeen havainnoista keskusteltiin yhdessä. Analyysia päätettiin tarkentaa puhujien rooleihin, argumentoinnin esisopimukseen, puheenvuorojen käsityksiin tasa-arvosta ja HS:n rooliin. Nämä valinnat perustuivat alustavan analyysin havaintoihin siitä, kenen ääni keskustelussa kuului ja siihen, että tasa-arvoon liittyvät näkemykset tuntuivat viestivän muutoksesta. Tarve median aktiivisen roolin pohtimiseen nousi alustavan analyysin havainnoista keskustelun valtapositioista eli siitä, kenen oleellinen ääni keskustelussa jäi kuulumatta ja mitä se kertoi julkaisufoorumien tietoisesti tai tiedostamatta tekemistä valinnoista.

Analyysin toisessa vaiheessa kaikki tutkijat analysoivat aineistoa tasa-arvon näkökulmasta (toinen tutkimuskysymys). Tässä keskeinen analyysiväline oli esisopimus, jolle argumentaatio perustettiin. Esisopimuksia analysoidessa tunnistimme puhujien yhteisiksi oletettavia ja oletetun yleisön hyväksymiä arvoja tai päämääriä (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969, 65; ks. myös Koskinen ja Puustinen 2022), jotka liitettiin suomalaiseen peruskouluun, sen merkityksellisyyteen ja toisaalta huoleen suomalaisten koulujen tilasta. Esisopimukset nojasivat tasa-arvoon mutta eri näkökulmista, mikä mahdollisti taustalla olleiden erilaisten käsitysten purkamisen. Tarkastelimme, miten tasa-arvosta puhuttiin ja miten eri puhujat käsitteen määrittivät. Ensimmäisen analyysivaiheen tulokset puhujien rooleista varmennettiin vielä uudelleen tutkijoiden yhteistyönä. Lopuksi analysoimme, millaiseksi HS:n rooli asemoitui (kolmas tutkimuskysymys) erityisesti suhteessa kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

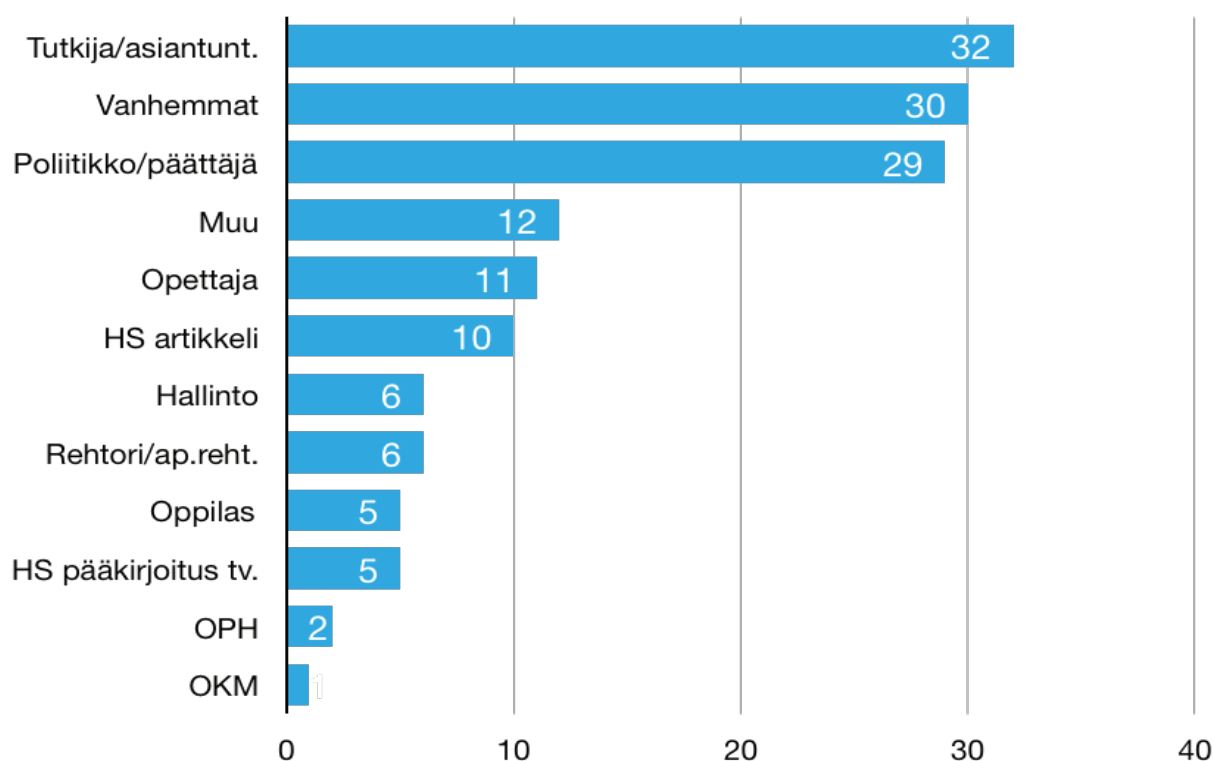
TULOKSET

Ketkä pääsivät ääneen?

HS:n oletusyleisönä näyttäytyy keskiluokka. Sekä toimitus että ulkopuoliset keskustelijat rakentavat argumentointiaan yleisölle, jonka oletetaan osaavan suomen yleiskielen normituksen, olevan kiinnostunut kouluvalinnoista, tietävän järjestelmästä tarpeeksi seuratakseen keskustelua ja painottavan tasa-arvon eetoksessa yksilön valinnanvapautta. Yleisöä määriteltäessä kyse on myös siitä, keillä on kiinnostusta ja mahdollisuus lukea sanomalehtiä.

Keskustelun esisopimuksia tarkastelemalla selviää, että puhe pysyy tietynlaisissa kehyksissä, joita ei haasteta: puhujat ovat huolissaan suomalaisen koulutuksen tilasta, ja ongelmien ratkaisemiseksi on olemassa yhteinen tahtotila suomalaisen koulutuksen säilymisestä korkeatasoisena ja tunnustettuna. Erimielisyydet koskevat lähinnä ongelmiin liittyviä painotuksia ja ehdotettuja toimia. Keskustelun yhteisesti jaettuna esisopimuksena on koulutuksen merkityksellisyys, huoli suomalaisten oppimistulosten kansainvälisestä tilasta ja suomalaisen koulutuskentän ahdingosta. Yleisön hyväksymiksi yleisarvoiksi oletetaan lasten hyvinvointi, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, sivistys, menestyksen tavoittelu ja monialainen yhteistyö. Premissit ovat niin laajat, että niitä on vaikea kiistää. Laajat premissit ja käsitteiden yleisyys mahdollistaa sen, että jokaisella puhujalla on mahdollisuus osin itse määritellä käsitteiden sisältö ja näin kuljettaa argumentaatiota haluamaansa suuntaan.

Eriytymis- ja koulushoppailukeskustelussa puhe jakaantui kahteentoista eri positioon (kuvio 1). Suurin oli tutkijoiden ja asiantuntijoiden joukko, joka kommentoi keskustelua oman osaamisensa näkökulmasta, usein HS:n pyynnöstä. Lähes yhtä paljon tilaa saivat peruskoululaisten vanhemmat ja poliitikot. Suurin osa keskustelusta käytiin näiden kolmen position välillä. Vähemmän kuultiin opettajia, oppilaita, hallinnon edustajia ja HS:n omia kommentteja. Vanhemmat ja opettajat kirjoittivat useimmin mielipidekirjoituksia, kun taas asiantuntijat, poliitikot ja oppilaat pääsivät ääneen HS:n toimituksen valikoimana, haastattelujen kautta. Vanhemman positiosta käsin puhuvista 78 prosenttia ilmoitti lapsensa olevan painotetussa opetuksessa. Yleisopetuksen valinneita vanhempia kuultiin vain yhdessä artikkelissa (HS 21.2.2023c). Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että 70–90 % helsinkiläisistä oppilaista on yleisopetuksen piirissä, painotetussa puolestaan 10–30 % (HS 19.2.2023a).

Kuvio 1. Puhujien määrä (n=149) eriytymistä ja koulushoppailua koskeissa julkaisuissa. Yksi puhuja voi esiintyä useamman kerran eri julkaisuissa. Nämä käsitellään erillisinä puheenvuoroina.

Keskustelun yhteiskunnallista merkitystä erityisesti eduskuntavaalien alla korostaa se, että useampi poliitikko otti keskusteluun kantaa niin lehden pyynnöstä kuin omasta aloitteestaan (HS 24.1.2023b; HS 23.2.2023a; HS 23.2.2023c; HS 27.2.2023b). Poliitiikan kentällä tasa-arvon käsitteitä määriteltiin sekä puoluerajojen sisäpuolella että niiden yli: ”Kokoomus otti – – ryhmäkannan, jonka mukaan luokkamuotoista opetusta ei kannata lopettaa” (HS 27.2.2023b). Samassa uutisessa apulaispormestari Paavo Arhinmäen (vas.) kerrotaan vakuuttaneen, että ei olla ”sulkemassa mitään toimia pois tai valitsemassa jotain yhtä keinoa eriarvoistumisen ehkäisemiseksi kouluissa”, mutta toisaalta korostaneen, ”että suomalaisen yhteiskunnan yksi tasa-arvon kulmakivistä on, että erilaiset lapset erilaisista taustoista opiskelevat samoissa kouluissa ja luokissa” (HS 27.2.2023b).

Poliitikkojen puheita yhdisti rahan käsitteen käyttö terminaatina, lopullisena argumenttina (Summa 1996, 62), joka estää vastaväitteet sillä perusteella, että säästetty raha olisi aina hyvä ja tuhlatu raha huono, eikä rahaa tärkeämpää argumenttia ole (ks. HS 18.1.2023d). Numeroiden kautta puhuja pyrki edustamaan objektiivista ja kiistämätöntä totuutta: ”Apulaispormestari Anni Sinnemäki (vihr) katsoo, ettei mikään muu keino voi korvata helsinkiläisten koulujen tulevaisuutta kuin riittävä rahoitus” (HS 27.2.2023b).

Valta-asemien tarkastelussa olennaista on, keiden ääniä keskustelussa ei kuulla: Yleisopetuksessa olevien oppilaiden vanhemmat ovat marginaalissa, suomi toisena kielenä -oppimäärää

opiskelevien oppilaiden (myöhemmin S2-oppilaat) vanhempia ei kuulla lainkaan. Tarkastelemalla sitä, ketkä määritellään ”toisiksi”, eli keskustelun ulkopuolisiksi, vieraisiksi tai pelkäksi puheen kohteeksi, voidaan tarkastella puhujan positiota (Burke 1969, 28). Analysoidussa keskustelussa toisiksi (ei-osallistuviksi) määrittyvät S2-oppilaat perheineen, kouluvalintoja tekemättömät vanhemmat (usein yhdistettynä ei-lahjakkain määriteltyihin oppilaisiin) ja kaupunkialueiden ulkopuoliset asukkaat, joilla ei ole mahdollisuutta kouluvalintaan tai joiden arkea kaupunkien eriytymiskeskustelu ei kosketa. Silloin aktiivista suhdetta koulutukseen heijasteleva keskiluokkainen keskustelu määrittyy normiksi, jonka narratiivi vie tilaa muilta mahdollisilta näkemyksiltä. Esitetyn normaaliuden korostaminen on tapa luoda kuuluvuutta (Jensen 2011, 73).

Auktoriteettia rakennettiin keskustelussa usein ilmoitetun aseman, roolin ja nimimerkin avulla. Aseman ilmoittaminen on tyylin ohella tapa vedota *ethokseen* (Perelman 1996) eli siihen, millaisena keskustelija haluaa näyttäytyä yleisölle: opettaja alleviivaa osaamistaan, vanhemmat kokemusasiantuntijuuttaan ja asemaansa lasten suojelijoina, ja tutkijat korostavat asiantuntijuuden arvoa (HS 18.1.2023e; HS 17.2.2023a; HS 16.2.2023a; HS 23.2.2023d). Toisaalta auktoriteettia pyrittiin luomaan myös aiheen vierestä tai jopa keinoitekoisesti: nimike, valta-asema tai kokemus mainittiin, vaikka sillä ei ollut aiheen kannalta merkitystä (diplomi-insinööri; puheenjohtaja vuonna 2022; oppikoulun käynyt) (HS 17.2.2023b; HS 20.2.2023f; HS 9.3.2023b). Auktoriteettia rakennettiin myös valikoiden: puhuja kertoi olevansa perheenisä mutta ei ekonomi tai puolueaktiivi (HS 26.2.2023) – nekin olisivat olleet totta, mutta eivät kenties olisi tukeneet kirjoittajan argumentaatiota samoin kuin vanhemmuuden korostaminen. HS julkaisi seitsemän puheenvuoroa nimimerkillä. Näistä kolme oli opettajia (HS 17.1.2023b; 6.2.2023a; 22.2.2023f) ja kolme äitejä (HS 20.2.2023d–e; HS 23.2.2023d). Neutraalimpaa käsitettä huoltaja tai isän rooliin viittaavia nimimerkkejä ei käytetty lainkaan. Yhdessä tapauksessa vanhempien nimimerkinä oli ”korkeakoulutetut koulushoppailijat” (HS 18.2.2023d).

Siinä, missä muut puhujat – varsinkin vanhemmat – toivat vastakkaisia näkemyksiä edustavia mielipiteitä esiin kärkkäästikin, asiantuntijat pyrkivät puhumaan neutraalisti ja rauhallisesti ja kannustamaan yhteistyöhön (HS 22.1.2023d; HS 5.3.2023a). Puhujien positioista riippumatta suomalaista koulutusjärjestelmää ylistettiin opetuksen, opettajien ja oppilaiden osalta, mutta toisaalta samalla kuitenkin puhuttiin monista järjestelmän ongelmista ja erityisesti hallinnon ymmärtämättömyydestä ja resurssien riittämättömyydestä (mm. HS 22.2.2023b–f):

Olen ylpeä kaikesta siitä ammattitaidosta ja koulujen kehitystyöstä, jota olen saanut seurata vuosien ajan. Ihmeisiin ei kuitenkaan koulussa yksin pystytä, ja rahoituksella turvataan riittävät resurssit – osaamista kouluissa on. (HS 21.1.2023a)

– haastavaa arkea pyörittävät opettajat joutuvat haalimaan sieltä täältä lisämateriaalia. – – Selkokieliiset kirjaversiot eivät ole kustantajien intresseissä etusijalla, koska näiden kirjojen kohdeyleisö on pieni. Soveltuvien materiaalien kehittäminen jääkin jo valmiiksi kuormituneiden luokan- ja aineenopettajien harteille. (HS 22.1.2023e)

Lähes kaikki puheenvuorot sisälsivät *pathosta* eli lukijoiden tunteisiin vetoamista. Laajasti ja etuksi näyttäytyvään esisopimukseen nojaten lasten oikeudet ja hyvinvointi toistuivat lähes kaikissa kirjoituksissa. Niillä oikeutettiin jyrkkäkin argumentointi, jolla puolustettiin oman

edun ajamista ja yleistettiin oma näkemys tai kokemus normiksi: ”Aika harvalla vanhemmalta vaakakupissa painavat yhtä paljon yhteiskunnalliset ihanteet tai kauniit aatteelliset hokemat ja velvollisuus huolehtia oman lapsensa hyvinvoinnista” (HS 26.2.2023). Erityisen paljon *pat-hosta* käyttävät vanhemmat: ”halutaan siis viedä viimeinenkin mahdollisuus tukea lahjakkaita ja motivoituneita lapsia ja perheitä” (HS 17.2.2023a). Osassa puheita omat tasa-arvokäsitykset esitettiin totuuksina, vaikka todistusperustaa ei ollut: ”Luokkamutoisesti toteutettuna painotettu opetus luo vahvaa yhteisöllisyyttä, joka ei ole keneltäkään pois” (HS 19.2.2023d). Esimerkit kuvaavat, kuinka yhteisesti hyväksytystä ja vaikeasti vastustettavasta esisopimuksesta voi argumentoida moniin eri suuntiin. Olennaista on, keitä ovat ne lapset ja nuoret, joiden parasta tavoitellaan, eli onko kyse omista lapsista vai kaikista lapsista yleisesti.

Tasapainoilua tasa-arvolla

Seuraavaksi tarkastelemme, miten keskustelun esisopimuksen muodostavat lasten ja nuorten etu sekä tasa-arvo määrittyivät analysoimassamme keskustelussa. Tarkastelujaksomme alkupuolella puhuttiin yleiseen etuun ja/tai haittaan nojaten ”hyvän ja turvallisen oppimisympäristön valikoinnista” (HS 19.2.2023a). Keskustelun painopisteen siirryttyä S2-oppilaista painotettuun opetukseen alettiinkin puhua lahjakkuuden tukemisesta ja lapsen parhaaksi toimimisesta. Painotettu opetus nähtiin lahjakkaiden lasten oikeutena: ”On todellinen sääli ja suurta tuhlautta, jos erityislahjakkaat lapset (niin musiikissa, liikunnassa, kielissä kuin kuvataiteissakin) eivät saa ansaitsemaansa opetusta” (HS 18.2.2023e) ja ”[m]usiikkiluokalla musiikki on asia, joka yhdistää kaikkia. Se on iso juttu” (12.3.2023). Keskustelun pmissenä olivat oikeus yksilölliseen polkuun ja käsitys lahjakkuudesta syntymälahjana (HS 22.1.2023a). Muutama puhuja (mm. 19.2.2023b; 21.2.2023f) paljasti premissin kysymällä, eikö painotetun opetuksen laajentaminen, poistamisen sijaan, loisi tasa-arvoa kaikille: ”Näin kaikki lapset saisivat valita itseään kiinnostavan painotuksen” (HS 18.2.2023f) ja ”Kaikki oppilaat painotusluokalle” (24.2.2023e). Tasa-arvon ja yksilön valinnan välinen ristiriita on ilmeinen, mikä näkyy jopa puheenvuorojen sisällä: ”En vastusta painotettuja luokkia, mutta ainakin Helsingissä ne ovat luoneet ihan selkeän jakolinjan oppilaiden välille” (HS 21.2.2023c). Monet kirjoittajista asemoivat itsensä painotetun opetuksen kannattajiksi, vaikka samaan aikaan tunnistivat ja nostivat esille siihen liittyviä ongelmia.

Tasa-arvon vastakohtaksi keskustelussa nostettiin ”tasapäistäminen” (esim. HS 17.2.2023a; 21.2.2023a). Käsite oli käytössä erityisesti koulushoppailun puolestapuhujilla, ja sillä ilmaistiin huolta siitä, että kouluvalinnan toteutusta rajaamalla vesitettäisiin ”lahjakkaiden” lasten kehittymismahdollisuudet. Näkemykset lasten osaamisesta opittavissa olevana luokkasidonnaisena kulttuuripääoman ilmentymänä (Rinne 2014, 24) olivat harvassa. Sen sijaan useampi puhuja vahvisti aiempaa diskurssia (Seppänen ym. 2018, 66) painotetun opetuksen oppilasvalikoinnista esittämällä, että järjestelmä on tasa-arvoinen ja toimiva nykyisellään: ”[haastatellut opettajat] ei[vät] näe painotettua opetusta syynä koulujen segregaatioon. Eikä sen lopettamiseksi ainaakaan kannata hajottaa hyvin toimivaa systeemiä.” (HS 19.2.2023c).

Painotettu opetus samastettiin lähes ainoastaan musiikkiluokkaopetukseen puolustaen lapsen oikeutta kehittää musikaalisuuttaan (esim. HS 19.2.2023c; HS 12.3.2023). Painotettu kiel-, taide- ja urheilupuutus puuttui keskustelusta lähes kokonaan. Niidenkin osalta puhuttiin

lahjakkuudesta mutta ei vahvuuksien kehittämisestä lainkaan: ”Hyvin suuri osa painotetusta opetuksesta, ei ole kieleen sidottua lahjakkuutta: liikunta, musiikki, taideaineet, Sazonov sanoo” (HS 27.2.2023b). Tasa-arvon kannalta on kyse kahdesta eri yhteiskuntapoliittisesta suhtautumisesta: Ensimmäinen painottaa osaamista synnynnäisinä ominaisuuksina, jolloin painotetun opetuksen rajoittaminen olisi epäoikeudenmukaista tasapäistämistä. Toinen puolestaan painottaa ympäristökelijöiden eli pääasiassa sosioekonomisen taustan merkitystä osaamisen kehittämisen lähtökohdana. Jälkimmäisen näkemyksen mukaan mahdollisuuksien tasaaminen on nimenomaan oikeudenmukaista tasa-arvon rakentamista (Kalenius 2020, 335).

Erityisesti vanhempien kirjoittamissa mielipidekirjoituksissa tasa-arvon käsitykset ovat hyvinkin mustavalkoisia, ja yksilön ja yhteisen hyvä nähdään monessa vastakkaisina ja yhteensovittamattomina: ”Tasapäistetään kaikki heikompien tasolle, niin mitään todellisia uudistuksia – ei tarvitse tehdä” (HS 17.2.2023a). Koulutuksen osalta eletään ”viimeisiä hetkiä” ja tilanne on ”järkyttävä” (HS 27.2.2023a; HS 5.3.2023b). Suunnitelma lopettaa painotetut luokat on ”päättön ja äärimmäisen huono”, koska ”miksi lapset eivät saisi kokea olevansa osaavia? Miksi kaikki pitää tasapäistää?” (HS 17.2.2023a).

Yksilön valintaa puolustettiin muun muassa lapsista välittämisen ja aiheen tai oman mielihyvyyden koetun yleisyyden perusteella: ”Puhdasta hyväuskoisuutta on – kuvitella, että vanhemmat hylkäisivät luontaisen taipumuksensa ajatella jälkikasvunsa parasta ja uhraisivat edes palasen lastensa tulevaisuutta tasapäistämisen ideologisella alttarilla” (HS 26.2.2023). Omaa puhetta eli ideaa rakennettiin tukeutumalla laajoihin premissihin niin, että puhuja saattoi määritellä sekä omaansa että muiden positioita ja näin vastustaa koettua vastapuolta: ”Valitsen tulevan asuinalueeni, kunnan ja jopa valtion siten, että lapseni pääsevät hyvään kouluun eivätkä joudu näiden virkahenkilöiden ja poliitikoiden harjoittaman inkluusion uhriksi” (HS 17.2.2023a). Samaa arvopohjaa ilmentäen ja samoin keinoin argumentoitiin kuitenkin myös täysin päinvastaisia: ”Meille [lähikoulun valinta] merkitsee sitä, että kannamme vastuuta lapsistamme sekä tulevaisuuden Suomesta” (HS 20.2.2023d).

Helsingin Sanomien rooli

HS käynnisti keskustelun tammikuussa 2023 ilmoittamalla, että oppimistulokset ovat heikentyneet nopeasti tai jopa ”romahtaneet” (HS 13.1.2023a), mutta muutti keskustelun edetessä kantansa ja totesi kuukautta myöhemmin, että ”romahdusta on liioiteltu” (HS 10.2.2023) häivyttämällä passiivisella käytöllä oman roolinsa. Lopulta HS käänsi aselman päinvastaiseksi ja kysyi, onko suomalainen koulu edes kriisissä (HS 13.3.2023a) näyttäytyen neutraalina selvittäjänä: ”HS paljasti”, ”kokosi – väitteitä”, ”ja tarkisti, pitävätkö ne paikkansa” (HS 13.3.2023b).

Mitä pidemmälle keskustelu eteni, sitä monipuolisemmaksi ja neutraalimmaksi HS:n sävy muuttui. Omaa toimijuuttaan se vuoroin häivytti (HS 22.1.2023b), vuoroin alleviivasi: ”myös HS pyrkii nyt hakemaan aktiivisesti vastauksia” (HS 13.3.2023a). Tyyllillisesti HS siirtyi *pathoksen* värittämisestä mielipiteen ilmaisuista logokseen perustuvaan ”faktantarkistajan” tilasto- ja numeropohjaiseen asemaan (vrt. HS 27.2.2023a ja HS 13.3.2023b).

Varsinkin keskustelun alussa HS kuitenkin asemoitui koulushoppailun tukijaksi. Lehden mukaan Helsingin kaupungin tavoitteena on ”estää niin kutsuttua” koulushoppailua ”puuttamalla”,

vaikka se vielä ”tarjoaa” siihen mahdollisuuden, kun taas painotetut luokat ”mahdollistavat” lapsen kehityksen, varakkaiden perheiden lapset vain ”päätyvät” painotetuille luokille, ja muutoksen jälkeen heidät ”ripoteltaisiin” eri luokille (HS 25.1.2023a; HS 16.2.2023a; HS 18.2.2023a). HS kirjoitti omissa kannanotoissaan, että ”Helsingin virkahenkilöiden idea kannattaa hylätä” (HS 18.2.2023a) ja ”tasa-arvoa tulee hakea, mutta tasapäistämistä varoa” (HS 21.2.2023a). Muutamassa artikkelissa HS käytti yksinkertaistavaa tyyliä, mahdollisesti korostaakseen omaksumaansa rooliaan asioiden selventäjänä ja tarkastajana: ”tutustutaanpa aluksi erääseen karttaan” (HS 12.3.2023).

HS:n aktiivista roolia havainnollistaa vertailu asiantuntijoiden puheeseen. Tarkastelujakson alussa asiantuntijoiden puhe oli varovaisempaa: ”[t]ähän ei ole yhtä ja helppoa vastausta” (HS 13.1.2023b), mutta keskustelun edetessä puhe esimerkkeineen muuttui painokkaammaksi ja konkreettisemmaksi: ”jos saamme tuen toimivaksi ja riittävän pienet ryhmäkoot, – – homma saadaan toimimaan” (HS 5.3.2023a); ”nyt on viimeisiä hetkiä puuttua koulujen eriytymiseen” (HS 5.3.2023b). HS puolestaan toimi päinvastoin ja oli aluksi jyrkempi kannanotoissaan:

Jos tuntuu siltä, että Ylen julkistamat faktat eivät palvele niin sanottua yhteiskunnan yleistä etua, vikaa kannattaa ensin etsiä yhteiskunnasta ja sen tuottamasta segregatiosta eikä Ylestä. – – Hakiessaan lapsilleen parasta mahdollista koulutusta korkeakoulutetut perheet toteuttavat juuri sitä koulutuseetosta, jonka varaan Suomi nyt vannoo: menestys perustuu hyvään koulutukseen ja omien erityiskykyjen kehittämiseen. On paljon vaadittu, että vanhempien odotetaan luopuvan siitä omien lastensa kohdalla. (HS 21.2.2023a).

Keskustelun edetessä HS:n kannat muuttuivat sovinnaisemmiksi ja monipuolisemmiksi (esim. HS 13.3.2023a). Lehti pyrki ohjaamaan aloittamaansa, aluksi S2-opetukseen painottunutta, keskustelua nostamalla myöhemmin esille S2-oppilaiden omia kokemuksia ja opetuksen onnistumisia (HS 31.1.2023; 2.2.2023a–b; HS 3.3.2023). Tämä heijastelee Hannele Pitkäsen ja kanssakirjoittajien (2021) tutkimustuloksia Helsingin Sanomissa käydystä inklusiokeskustelusta: HS:n käyttämän toiseuttavan puheen tulkittiin erottelevan lukijakunnan ja keskustelun kohteena olevat ”ongelmat” toisistaan. Myös analysoimassamme keskustelussa HS käytti merkittävää valtaa keskustelun rakentumisessa osallistuessaan siihen ”huolestunein äänenpainoin ja affektiiviseen sävyyn” (emt., 502). Tutkimusajanjaksoillamme HS käytti valtaa sekä perinteisellä tiedolla esille nostavalla tavalla journalistisen sisältönsä kautta että toisenlaisella kilpailuasetelman määrittämällä tavalla julkaisemiensa yleisönosastokirjoitusten kautta. Voikin todeta, että HS omilla valinnoillaan antoi äänen (ylemmälle) keskiluokalle, jonka diskurssi ohjasi laajempaa keskustelua.

POHDINTA

Koulushoppailusta ja eriytymiskehityksestä käytyä keskustelua leimasi ristiriitaisuus. Eisisopimuksiksi hyväksyttiin lasten hyvinvoinnin edistämisen tahto, koulutuksen merkitys ja yhteiskunnallisen menestyksen tavoittelu. Lisäksi alleviivattiin, että muutokselle on tarvetta ja tahtoa. Eisisopimus on niin laava, että sitä on vaikea kiistää näyttämättä lasten ja nuorten oikeuksien

vastustajana. Laveus mahdollisti erimielisen keskustelun, jossa erimielisyydet koskivat varsinkin muutoksen keinoja ja arvojen määritelmiä. Ristiriita oli erityisen selkeä tasa-arvon osalta, joka käsitettiin osin mahdollisuuksien tuettuna tasa-arvona, osin ihmisten oikeutena yksilöllisiin koulutuspolkuihin. Haluttiin säilyttää tasa-arvoisen lähikoulun ajatus, mutta samalla toivottiin omille lapsille yksilöllisiä mahdollisuuksia painotetun opetuksen avulla. Jälkimmäistä päädyttiin kannattamaan, koska tasa-arvoinen lähikoulu näyttäytyi menetettyä utopiana.

Analyysi tuottaa mielenkiintoisen kuvan siitä, millaisena suomalainen koulu käsitetään. Se on maailman paras ja samalla epäonnistunut tehtävässään. Asiat ovat monen puhujan mukaan menossa niin huonoon suuntaan, että tilanne nähdään jo lohduttomana. Puhe on samaan aikaan ylistävää ja alistavaa. Sillä pyritään löytämään mahdollisuuksia muutostoimintaan mutta samalla etsimään syitä ja syyllisiä. Ei ole sinällään yllättävää, että yhteiskunnallinen keskustelu oli ristiriitaista. Kiinnostavaa on kuitenkin se, että ristiriitaisuutta esiintyi puheenvuorojen sisäläkin. Ikään kuin sanottiin yhtä mutta paljastettiin samalla oma arvopohja toiseksi tai argumenttoitiin samoin perustein vastakkaisten kantojen puolesta.

Analysoimamme keskustelu heijastaa käynnissä olevaa muutosta tasa-arvon käsityksistä koulutuksessa (vrt. Ahonen 2003; Tervasmäki 2018). Tasa-arvo käsitetään entistä vahvemmin yksilöllisten oikeuksien mahdollisuuksina yhteisöllisen tasa-arvon tukemisen sijaan (vrt. Sepänen ym. 2018, 66), ja näiden yhteensovittaminen nähdään lähtökohtaisesti vaikeana tai mahdottomana. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden nimissä tehdyt kompensatiot (ks. esim. Kalahti ja Varjo 2012) mainitaankin keskustelussa lähinnä tutkijoiden toimesta keinona purkaa eriarvoistumiskehitystä. Aiemmin esimerkiksi Aleksis Kalenius (2020, 337) onkin esittänyt, että mahdollisuuksien tasa-arvon voimakas heikkeneminen suomalaisessa koulutusjärjestelmässä olisi painava perustelu nykyisen koulutuspolitiikan uudelleentarkastelulle.

Keskustelussa on havaittavissa yhteyksiä myös aiemmin esitettyihin huoliin rakenteellisen rasmin muuttumisesta salonkikelpoiseksi (Raveaud ja van Zanten 2007). Esittämällä huoli (omien) lasten tulevaisuudesta tai korostamalla omaa hyvää tahtoa peitetään, häivytetään ja tehdään hyväksyttäväksi eriarvoistavien rakenteiden ja niitä tukevan toiminnan ylläpito. Samantyylistä argumentointia edustaa puhe, jossa epätasa-arvo näyttäytyy valitettavana tosiasiana, jolle emme voi mitään tai jota vastaan voi taistella lähinnä yksilötasolla kukin omien resurssien puitteissa. Tällaiset piilotetut käsitykset näkyivät erityisen selvinä Ylen ”koulukoneen” julkaisua seuranneessa keskustelussa, jossa julkaisun puolustajat korostivat yksilön vastuuta faktojen käsittelyssä ja vastustajat puolestaan moittivat rakenteellisen rasmin mahdollistamisesta (HS 20.2.2023a; 21.2.2023h). Keskusteluissa vihjattiin, että koulushoppailevat vanhemmat rakentavat toiminnallaan juuri sitä eriarvoista yhteiskuntaa, jota pakenevat.

Suomessa on pitkään ajateltu, että lapsensa voi hyvin mielin laittaa lähikouluun, koska sen tasokkuuteen voi luottaa. HS:n toimittajan (HS 23.2.2023b) mukaan Isossa-Britanniassa ”tällaiseen naiiviuteen ei ole varaa”. Ruotsissa puolestaan hajautettiin päätösvaltaa 1990-luvulla ja luotiin koulumarkkinat, joiden seurauksena syntyivät muun muassa voittoa tavoittelevat yksityiskoulut. Henreksonin ja Wennströmin (2021) mukaan edellä mainitut seikat sekä tietoon ja pedagogiikkaan liittyvien käsitysten nopeat muutokset aiheuttivat syvän negatiivisen kierteen, joiden seurauksena arvosanat menettivät merkitystään ja opettajan ammatin status laski.

Ennen vuosituhaten vaihdetta myös Suomessa kouluvalintoihin tuli joustavuutta, opetussuunnitelmatyö vapautui ja tulosohjaus vahvistui. Tämä ei kuitenkaan johtanut samaan

tilanteeseen kuin Ranskan tai Ison-Britannian kaltaisissa luokkayhteiskunnissa tai Ruotsissa. Jokin silti muuttui, ja Ahonen (2003) kuvaa muutosta termillä ”koulu uusille keskiluokille”. Suomalaisia muutoksia voidaan tarkastella varaventiilinä tai kompromissina, joka on suonut koulutetuille ja keskiluokkaisille vanhemmille mahdollisuuden varmistaa jälkeläistensä koulutuspolku ilman, että on tarvinnut luopua uskosta peruskoulun alkuperäiseen tarkoitukseen ja merkitykseen. Asetelma on mahdollistanut samaan aikaan yksilölliset ratkaisut ja silti (näennäisen) yhteisen peruskoulun puolustamisen. Tämä on se ristiriitainen lähtökohta, joka nähdäksemme toimi tutkimamme keskustelun yhtenä ylläpitävänä voimana.

Kevään 2023 aikana syntynyt tarve keskustella koulushoppailusta heijastelee sitä, että pitkään käynnissä ollut eriytymis- ja eriarvoistumiskehitys on muodostunut peruskoulun koetinkiveksi. Keskustelua on käyty ennenkin, ja tullaan käymään jatkossakin, hyvin samanlaisista aiheista. Esimerkiksi 1990-luvulla keskustelu koski ennen muuta sitä, tasapäistäkö peruskoulu lahjakkuuden tukemisen kustannuksella (Ahonen 2003, 162–166). Tuolloinen keskustelu kuitenkin tyrehtyi Suomea mairittelevien Pisa-tulosten myötä. Lisäksi kävi ilmi poikkeuksellisen pieni jakauma erilaisista taustoista tulevien oppilaiden välillä. Uutena teemana näyttäisi nyt nousevan esiin osaamistasoon liittyvä huoli, joka kytkeytyy keskusteluun tuottavuudesta ja innovaatiopuolasta ja jossa on havaittavissa selkeää alueeseen, sukupuoliin ja luokka-asemaan liittyvää eriytymistä (Kalenius 2023; OKM 2023).

Nähdäksemme analysoimamme keskustelu ilmentää Suomen lähihistoriassa kuitenkin jossain määrin poikkeavaa tilannetta, niin kutsuttua ”kairos-hetkeä” (ks. Kauko 2011), joka voi mahdollistaa suuremmat muutokset koulutusjärjestelmässä. Tällaisia muutokselle otollisia hetkiä oli 1960–1970-luvuilla, jolloin peruskoulu syntyi ja yliopistot uudistuivat, sekä 1990-luvulla, jolloin perusopetukseen ajetut muutokset eivät kuitenkaan toteutuneet. Vastaavasti 2010-luvulla etujärjestötoimijat vaativat voimakkaasti ”vanhentuneen” koulun uudistamista, mutta pyrkimykset eivät onnistuneet Pisa-tulosten suojaavan vaikutuksen ja koulutuksen jatkuvuutta tukeneiden rakenteiden vuoksi (Sääntti ym. 2021). Nyt, ongelmien noustua esiin voimakkaasti ja Pisa-tulosten tarjoaman suojuksen halkeiltua, voi käsillä olla etsikkoaika muutospyrkimyksille. Tämä nousi esiin myös uusimpien Pisa-tulosten julkaisun yhteydessä loppuvuonna 2023, kun julkisessa keskustelussa nostettiin esiin peruskoulun rakenteellinen uudistaminen (Paukkeri 2023).

On myös mahdollista tarkastella HS:n valintoja yhtenä edellä kuvatun muutostilanteen mahdollistajana. HS pyrki keskustelun moderoijana yhtä aikaa toimimaan sekä mahdollistavana areenana että totuuden äänenä ja tuomarina. Toimituksen sana- ja aihevalinnat ohjasivat keskustelua vahvasti. Lehti korosti riippumatonta uutistyytä journalistin ohjeiden mukaisesti (22.1.2023b; JSN 2014) mutta häivytti samalla omaa rooliaan keskustelun suurimpana vallankäyttäjänä. Toinen merkittävä havainto on HS:n linjamuutokset suhteessa oppimistuloksiin ja kouluvalintoihin. Oppimistulosten laskuun liittyvä sangen räväkkä uutisointi saattoi vaintua, koska tutkijat esittivät huolen osin aiheettomaksi. Vaikka kouluvalintakeskustelussa annettiin tilaa myös eriytymistilanteesta huolestuneille tutkijoille, HS näytti etenkin tarkasteluajanjakson alussa ottavan selvästi myönteisen kannan painotettuun opetukseen ja kouluvalintaan.

Muutokset lehden linjassa kertovat siitä, kuinka media aistii keskustelun suuntaa ja pohtii sen perusteella omaa asemaansa ja strategiaansa. Medialle on tyypillistä tuottaa tämänkaltaisia keskusteluja, jotka herättävät nopeita tunnereaktioita. Retoriikan näkökulmasta kysymys voi

olla esisopimuksen tarkistamisesta. Samoin kyse voi olla yleisö- ja tilaajasuhteen ylläpidosta lehden argumentoidessa ensisijaisesti lehteä lukevalle ja osin myös lehden sisällön luomiseen osallistuvalla suhteellisen koulutetulle keskiluokalle.

Analysoimamme keskustelu saattoi eduskuntavaalien alla saada enemmän huomiota kuin se olisi muuten saanut. HS (22.1.2023a) myös kannusti keskusteluun nimenomaan vaalien alla. Keskusteluun osallistuivat suurimpien kaupunkien poliitikot ja lähes kaikkien poliittisten puolueiden johtajat, ja sillä voi arvioida olleen vaikutusta päätöksentekoon ja poliittisiin kirjauksiin. Esimerkiksi Helsingin kaupunki otti kantaa keskusteluun vihjaamalla, että se olisi vaikuttanut kaupunkipoliittiseen päätöksentekoon (HS 21.2.2023e), ja kesäkuussa 2023 julkaistu hallitusohjelma (Valtioneuvosto 2023) sisältää kirjauksen: ”Hallitus kannustaa kuntia toteuttamaan painotettua opetusta segregaaion ehkäisemiseksi”. Segregaaion ja painotetun opetuksen niputtamisen samaan virkkeeseen voi tulkita viestivän siitä, että neuvottelijat ovat olleet tietoisia keskustelusta, jossa koulutuksellisen tasa-arvon käsitettä pyritään määrittelemään monin eri tavoin. Tämä luo lähtökohdat tulevalle tutkimukselle ja poliittiselle päätöksenteolle, jonka tehtäväksi asettuu periaatteellinen pohdinta siitä, millaisten arvojen, resurssien ja tavoitteiden pohjalta suomalaista koulutusta halutaan lähitulevaisuudessa rakentaa.

Viime vuosisadan kenties merkittävin koulukeskustelu liittyi peruskouluun, jonka haluttiin takaavaan kaikille yhtäläiset mahdollisuudet. Modernisoituvan Suomen ajateltiin tarvitsevan kaikkien panosta, mikä tarkoitti koulutustason nostoa. Sitä peräänkuulutetaan myös nyt. Edesämme voivat olla samat periaatteelliset kysymykset kuin tuolloin ja sittemmin myös 1990-luvulla. Saako tasa-arvon tavoittelu rajoittaa yksilöiden mahdollisuuksia? Entä kuinka paljon yksilön elämänpolun rakentuminen voi ajaa yhteisöllisen tasa-arvoajatuksen edelle?

LÄHTEET

- Ahonen, Sirkka. 2003. *Yhteinen koulu: tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Koulutuksellinen tasa-arvo Suomessa Snellmanista tähän päivään*. Vastapaino.
- Aristoteles. 2000. *Retoriikka. Runousoppi. Teokset, osa IX*. Helsinki: Gaudeamus.
- Bernelius, Venla. 2015. Pääkaupunkiseudun koulujen naapurustot – Missä erot kasvavat? *Yhteiskuntapolitiikka* 80:6, 635–642.
- Bernelius, Venla ja Huilla, Heidi. 2021. *Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7.
- Bernelius, Venla, Huilla, Heidi, ja Ramos Lobato, Isabel. 2021. ‘Notorious Schools’ in ‘Notorious Places’? Exploring the Connectedness of Urban and Educational Segregation. *Social inclusion* 9:2, 154–165.
- Bernelius, Venla ja Jakku-Sihvonen, Ritva. 2014. Tasa-arvo ja alueelliset erot suomalaisessa koulutuspolitiikassa. Teoksessa Suvi Pulkkinen ja Johanna Roihuvuo (toim.), *Erkanevat koulutuspolut – Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla*. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto, 22–50.
- Burke, Kenneth. 1969. *A Rhetoric of Motives*. University of California Press.
- Chetty, Raj, Hendren, Nathaniel, Katz, Lawrence F. 2016. The effects of exposure to better neighborhoods on children: New evidence from the Moving to Opportunity experiment. *American Economic Review* 106:4, 855–902.

- Erikson, Robert, Hansen, Erik J., Ringen, Stein ja Uusitalo, Hannu. 1987. *The Scandinavian model: welfare states and welfare research*. Armonk: Sharpe.
- From, Tuuli, Kalalahti, Mira, Mietola Reetta, Paakkari, Anti, Sahlström, Fritjoff, Varjo, Janne ja Vartiainen, Heidi. 2014. Eriytyvä peruskoulu. *Yhteiskuntapolitiikka* 79:5, 553–559.
- Haapanen, Pirkko. 1996. Roomalaisten korkein taito. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 23–50.
- Helsingin Sanomat. 2020. Helsingin Sanomien periaatelinja. <https://www.hs.fi/info/art-2000006390609.html>. Viitattu 21.3.2023.
- Helsingin Sanomat. 2023. Ohjeita mielipidekirjoituksen lähettämiseen. <https://www.hs.fi/kirjoitamielipidekirjoitus/>. Viitattu 21.4.2023.
- Henrekson, Magnus ja Wennström, Johan 2021. *Dumbing down: The Crisis of Quality and Equity in a Once-Great School System—and How to Reverse the Trend*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Hirvonen, Jukka ja Puustinen, Sari. 2016. Alueellinen segregatio ja väestörakenteen muutokset. Teoksessa: Puustinen, Sari, Mäntysalo, Raine, Karppi, Ilari (toim.), *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla. Näkökulmia kestävän maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4:2016, 87–106.
- Huilla, Heidi, Peltola, Marja ja Kosunen, Sonja. 2021. Symbolinen väkivalta huono-osaisten alueiden kaupunkikouluissa. *Sosiologia* 58:3, 253–268.
- Hänninen, Sakari. 1996. Puhe on hyvinvoinnista. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 161–174.
- Jensen, Sune Q. 2011. Othering, identity formation and agency. *Qualitative Studies* 2:2, 63–78.
- Jokinen, Arja. 1999. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino, 126–159.
- Julkisen sanan neuvosto, JSN. 2014. Journalistin ohjeet. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>. Viitattu 28.4.2023.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa. 2007. *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kalalahti, Mira ja Varjo, Janne. 2012. Tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus perusopetukseen sijoittumisessa ja valikoitumisessa. *Kasvatus ja Aika* 6:1, 39–55.
- Kalenius, Aleks. 2020. Tasa-arvo, perustaidot ja koulutuspolitiikka. *Aikuiskasvatus*, 2020:4, 333–340.
- Kalenius, Aleks. 2023. *Sivistyskatsaus 2023*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:3.
- Kalenius, Aleks, Bernelius, Venla ja Hyvönen, Ilmari. 2024. *Sivistyskatsaus 2024*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja:2024:25.
- Kauko, Jaakko. 2011. *Korkeakoulupolitiikan dynamiikat Suomessa*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 239. Helsingin yliopisto: Käyttäytymistieteiden laitos.
- Kempainen, Teemu, Elovainio, Marko, Kortteinen, Matti ja Vaattovaara, Mari. 2019. Involuntary staying and self-rated health: A multilevel study on housing, health and neighbourhood effects. *Urban Studies* 57:5.
- Kortteinen, Matti ja Vaattovaara, Mari. 2015. Segregation aika. *Yhteiskuntapolitiikka* 80:6, 562–574.
- Koskinen, Markus ja Puustinen, Mikko. 2022. Yrittäjyyskasvatuksen retoriikka kansanedustajien puheissa 2004–2006. *Kasvatus & Aika* 16:1, 67–84. <https://doi.org/10.33350/ka.102996>.
- Kosonen, Laura. 2022. Koulujen tasoeroista on tietoa asuinalueen tarkkuudella – apulaisprofessori Venla Bernelius: ”On hyvä, että tietoja ei julkaista”. <https://yle.fi/a/3-12569458>. Viitattu 18.4.2023.

- Kosunen, S., Carrasco, Alejandro ja Tironi, Manuel 2015. The role of ‘hot’ and ‘cold’ knowledge in the choice of schools in Chilean and Finnish cities. Teoksessa Piia Seppänen, Alejandro Carrasco, Mira Kalalahti, Risto Rinne ja Hannu Simola (toim.), *Contrasting dynamics in education politics of extremes: school choice in Chile and Finland*. Rotterdam: Sense Publishers, 139–157.
- Kosunen, Sonja, Seppänen, Piia ja Bernelius, Venla. 2016. Naapurustojen segregatio ja kaupunkilaisperheiden eriytyvät kouluvalintastrategiat. *Kasvatus* 47:3, 230–244.
- Kunelius, Risto, Noppari, Elina ja Reunanen, Esa. 2009. *Media vallan verkoissa*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 112. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lapesa, Gabriella, Blessing, Andre, Blokker, Nico, Dayanik, Erenay, Haunss, Sebastian, Kuhn, Jonas, Padó, Sebastian. 2020. Analysis of Political Debates through Newspaper Reports: Methods and Outcomes. *Datenbank Spektrum* 20, 143–153.
- Leiwo, Matti ja Pietikäinen, Sari. 1996. Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. Teoksessa Kari Palonen ja Hilkka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 85–108.
- Loula, Pihla. 2023. Mistä johtuu oppimistulosten romahtaminen? *Helsingin Sanomat* 13.1.2023.
- Magin, Melanie. 2019. Elite versus popular press. *The international encyclopedia of journalism studies* 14, 1–7.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö, OKM. 2023. *Opetus- ja kulttuuriministeriön virkanäkemys tulevan hallituskauden valinnoista*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164635>. Viitattu 22.9.2023.
- Paananen, Veera. 2023. Oppimistulokset ovat heikentyneet nopeasti. *Helsingin Sanomat* 13.1.2023.
- Paukkeri, Marica. 5.12.2023. Tutkija ”historiallisen heikoista” Pisa-tuloksista: Kaikki syyt eivät välttä mättä löydy koulusta. <https://yle.fi/a/74-20063721>. Viitattu 1.3.2024.
- Pekkarinen, Tuomas, Uusitalo, Roope ja Kerr, Sari. 2009. School tracking and intergenerational income mobility: Evidence from the Finnish comprehensive school reform. *Journal of Public Economics* 93:7–8, 965–973.
- Perelman, Chaim. 1996. *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Perelman, Chaim ja Olbrechts-Tyteca, Lucie. 1969. *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press.
- Pietarinen, Harri. 2021. Kansallinen mediatutkimus: Helsingin Sanomat tavoittaa viikossa lähes kaksi miljoonaa suomalaista. <https://www.hs.fi/talous/art-2000008328379.html>. Viitattu 20.3.2023.
- Pitkänen, Hannele, Huilla, Heidi, Lappalainen, Sirpa, Juvonen, Sara ja Kosunen, Sonja. 2021. Inklusiokeskustelu Helsingin Sanomissa 2009–2019 – diskursiivista kamppailua kaikkien koulusta. *Kasvatus* 52:5, 497–509.
- Potter, Jonathan. 1996. *Representing reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage Publications.
- Puustinen, Sari. 2006. *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne: vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta*. Teknillinen korkeakoulu: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Puustinen, Mikko, Säntti, Janne ja Salminen, Jari. 2015. Ylistystä ja toiminta-alttiutta: Retorinen analyysi tutkimusperustaisen opettajuuden rakentamisesta Opettajankoulutus 2020 -loppuraportissa. *Kasvatus* 46:1, 6–18.
- Raveaud, Maroussia, van Zanten, Angès. 2007. Choosing the local school: middle class parents’ values and social and ethnic mix in London and Paris. *Journal of Education Policy* 22:1, 107–124.
- Riitaoja, Anna-Leena. 2013. *Toiseuksien rakentuminen koulussa. Tutkimus opetussuunnittelusta ja*

- kahden helsinkiläisen alakoulun arjesta*. Helsingin yliopisto.
- Rinne, Risto. 2014. Kulttuurinen pääoma ja koulutuksen periytyvyys. Teoksessa Suvi Pulkkinen ja Johanna Roihuvuo (toim.), *Erkanevat koulutuspolut – Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla*. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto, 22–50.
- Saari, Antti ja Sääntti, Janne. 2018. The rhetoric of the ‘digital leap’ in Finnish educational policy documents. *European Educational Research Journal*, 17:3, 442–457.
- Salmela-Aro, Katariina ja Chmielewski, Anna K. 2019. Socioeconomic Inequality and Student Outcomes in Finnish Schools. Teoksessa Louis Volante, Sylke Schnepf, John Jerrim ja Don Klinger (toim.), *Socioeconomic Inequality and Student Outcomes. Education Policy & Social Inequality*, vol 4. Singapore: Springer.
- Seppänen, Piia, Kosunen, Sonja ja Rinne, Risto. 2018. Lohkoutuuko koulutuspolku, katoaako tasa-arvo? Teoksessa Risto Rinne, Haltia, Nina, Lempinen, Sonia ja Kaunisto, Tuuli (toim.), *Eriarvoistuva maailma – tasa-arvoistava koulu*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 65–91.
- Silvennoinen, Heikki, Kalalahti, Mira ja Varjo, Janne. 2018. Koulutuspoliittinen tasa-arvo 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Risto Rinne, Haltia, Nina, Lempinen, Sonia ja Kaunisto, Tuuli (toim.), *Eriarvoistuva maailma – tasa-arvoistava koulu*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 93–120.
- Summa, Hilikka. 1996. Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 51–84.
- Sääntti, Janne, Hansen, Petteri ja Saari, Antti. 2021. Future jamming: Rhetoric of new knowledge in Finnish educational policy texts. *Policy Futures in Education* 19:7, 859–876.
- Tervasmäki, Tuomas. 2018. Tasa-arvoa yksilö vai yhteisö edellä? Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 tasa-arvokäsitys. Teoksessa Risto Rinne, Haltia, Nina, Lempinen, Sonia ja Kaunisto, Tuuli (toim.), *Eriarvoistuva maailma – tasa-arvoistava koulu*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura, 123–144.
- Vaattovaara, Mari, Joutsiniemi, Anssi, Kortteinen, Matti, Stjernberg, Mats ja Kempainen, Teemu. 2018. Experience of a preventive experiment: Spatial social mixing in post-World War II housing estates in Helsinki, Finland. Teoksessa Daniel B. Hess, Tiit Tammaru, Maarten van Ham (toim.) *Housing Estates in Europe: Poverty, Ethnic Segregation and Policy Challenges*. Singapore: Springer, 215–240.
- Valtioneuvosto. 2023. *Vahva ja välittävä Suomi: Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>. Viitattu 22.9.2023.
- Vieno, Atte, Lavikainen, Elina ja Saari, Juhani. 2014. Koulutusvalinnat, tasa-arvo ja elämänmahdollisuudet. Teoksessa Sari Pulkkinen ja Johanna Roihuvuo (toim.), *Erkanevat koulutuspolut – Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla*. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto, 22–50.
- Vihma, Antto, Hartikainen, Jarno, Ikäheimo, Hannu-Pekka ja Seuri, Olli. 2018. *Totuuden jälkeen: miten media selviää algoritmien ja paskapuheen aikana*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Wiberg, Matti ja Koura, Antti. 1996. Kansanedustajat ovat kysyvinään ja ministerit ovat vastaavinaan. Teoksessa Kari Palonen ja Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino, 197–219.
- Winton, Sue. 2013. Rhetorical analysis in critical policy research. *Qualitative Studies in Education* 26:2, 158–177.

KIRJOITTAJATIEDOT

FANNY HATUNPÄÄ

VTM, Koulutussuunnittelija
Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu
fanny.hatunpaa@gmail.com

MIKKO PUUSTINEN

FT, historian ja yhteiskunnallisten aineiden didaktiikan yliopistonlehtori
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
mikko.puustinen@helsinki.fi

JANNE SÄNTTI

Dosentti, yliopistonlehtori
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
janne.santti@helsinki.fi

KREETTA KALSKE

KM, Väitöskirjatutkija
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
kreetta.kalske@helsinki.fi

LIITE 1: TEKSTISSÄ VIITATUT UUTISET JULKAISUPÄIVÄMÄÄRÄN MUKAAN

- HS (13.1.2023a). Paananen, Veera: Oppimistulokset ovat heikentyneet nopeasti. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/d2e540af-840f-41c9-8fdf-44bf840b079f/10>
- HS (13.1.2023b). Loula, Pihla: Mistä johtuu oppimistulosten romahtaminen? Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/d2e540af-840f-41c9-8fdf-44bf840b079f/10>
- HS (17.1.2023a). Myllyoja, Essi: Vieraskielisten poikien oppiminen herättää huolta. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/2af31e97-af5a-426c-879f-3df27da6cebb/10>
- HS (17.1.2023b). Nimim. ”Luokanopettaja”: Valitettavasti en voi opettajana monistaa itseäni. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/2af31e97-af5a-426c-879f-3df27da6cebb/43>
- HS (18.1.2023d). Paananen, Veera: Andersson: Vieraskielisten heikot oppimistulokset olivat odotettavissa. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/84b57481-4911-49ff-a3dc-d28d3027e1c2/12>
- HS (18.1.2023e). Kantola, Anne: Lapsiasiavaltuutettu puuttuisi koulushoppailuun. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/84b57481-4911-49ff-a3dc-d28d3027e1c2/12>
- HS (21.1.2023a). Weckström, Katri: Avun pitäisi kohdistua sitä tarvitseville perheille. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/769aa1c1-cd80-4115-93cd-fc9f1bd00ff/59>
- HS (22.1.2023a). HS Pääkirjoitustoimitus: Koulutus saa taas ansaittua huomiota. Pääkirjoitus. <https://nakoislehti.hs.fi/a339bf33-0ded-47b0-a54f-115ecbb12267/4>
- HS (22.1.2023b). Pullinen, Jussi: Uutinen on vain uutinen. Pääkirjoitus. <https://nakoislehti.hs.fi/a339bf33-0ded-47b0-a54f-115ecbb12267/4>
- HS (22.1.2023c). Luukka, Teemu: Vasemmistoliitto vaatii pienempiä opetusryhmiä. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/a339bf33-0ded-47b0-a54f-115ecbb12267/10>
- HS (22.1.2023d). Nilivaara, Päivi, Rissanen, Marjo: Opetusmenetelmien valinta on opettajan osaamista. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/a339bf33-0ded-47b0-a54f-115ecbb12267/57>
- HS (22.1.2023e). Ahtosalo, Milja, Lehmusvaara, Virva, Suuriniemi, Salla-Maaria: Kielen kehittymistä tukevaa oppimateriaalia on vähän. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/a339bf33-0ded-47b0-a54f-115ecbb12267/57>
- HS (24.1.2023b). Palkoaho, Milla: Poliitikot haluavat uudistaa S2-opetuksen alakoulussa. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/45250c52-4f42-4744-b0e5-c5d0062fe469/18>
- HS (25.1.2023a). Aalto, Maija: Helsinki aikoo puuttua koulujen välisiin eroihin. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/44f3ed77-09a7-4c1a-ac0e-d82a38795f6a/18>
- HS (31.1.2023). Virtanen, Milja: Ysiluokkalainen: ”Tuntuu, että S2-oppilaita aliarvioidaan paljon”. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/d9794e77-8f36-4b47-87cb-70fd9e7f4333/18>
- HS (2.2.2023a). Kenttämies, Leena-Maija: S2-opetusta eriytetään oppilaiden tarpeiden mukaan. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/4508c0f5-0893-4fc1-ad82-70ddd9543126/49>
- HS (2.2.2023b). Alisaari, Jenni, Eloranta, Taru, Naukkarinen, Heidi, Tiermas, Anne, Harju-Autti, Raisa: Oppijoiden moninainen kielitaito on voimavara. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/4508c0f5-0893-4fc1-ad82-70ddd9543126/49>
- HS (6.2.2023a). Nimim. ”Se uusi ope”: Uutena opettajana jaksamiseni on ääri rajoilla. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/c104bdb0-5c8b-4e0a-b68b-336e4b6e5f5e/45>
- HS (10.2.2023). Rautopuro, Juhani, Ukkola, Annette: Suomen koulujen oppimistulosten romahdusta on liioiteltu. Pääkirjoitus. <https://nakoislehti.hs.fi/03dff82c-ebdb-4ea2-9029-30aa18635b0b/5>
- HS (16.2.2023a). Palkoaho, Milla: Helsinki pyrkii järein keinoin koulushoppailusta eroon. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/931ae57b-10f2-46e3-8c07-3c54a9ca846f/20>

- HS (17.2.2023a). Takala, Sami: Koulushoppailua estävä suunnitelma saa kritiikkiä. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/eee63253-d067-48b0-adfa-d4d526e8ae5a/16>
- HS (17.2.2023b). Maaranen, Miro. Painotetuista luokista luopuminen olisi järjetöntä. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/eee63253-d067-48b0-adfa-d4d526e8ae5a/55>
- HS (18.2.2023a). HS Pääkirjoitustoimitus: Luokaton idea Helsingiltä. Pääkirjoitus. <https://nakoislehti.hs.fi/a7576bb5-29d2-4d05-b69e-f1077ca1869d/4>
- HS (18.2.2023d). Nimim. ”Korkeakoulutetut koulushoppailijat”: Emme uskalla laittaa lastamme lähikouluun. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/a7576bb5-29d2-4d05-b69e-f1077ca1869d/59>
- HS (18.2.2023e). Hiekkaranta, Tiina: Sosiaalinen koulushoppailu lopetettava. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/a7576bb5-29d2-4d05-b69e-f1077ca1869d/59>
- HS (18.2.2023f). Lundell, Helka: Kaikki oppilaat painotettuun opetukseen. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/a7576bb5-29d2-4d05-b69e-f1077ca1869d/59>
- HS (19.2.2023a). Palkoaho, Milla: Tutkijat kertovat, miksi painotusluokista olisi syytä luopua. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/fdbb22da-2cbd-46f1-9555-470de8162a97/18>
- HS (19.2.2023b). Palkoaho, Milla: Keravalla painotettu opetus laajenee kaikille. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/fdbb22da-2cbd-46f1-9555-470de8162a97/18>
- HS (19.2.2023c). Ahola, Suvi: Musiikinopettajat puolustavat painotettua. Kulttuuri. <https://nakoislehti.hs.fi/fdbb22da-2cbd-46f1-9555-470de8162a97/65>
- HS (19.2.2023d). Turkkila, Paula: Painotettu opetus luo vahvaa yhteisöllisyyttä. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/fdbb22da-2cbd-46f1-9555-470de8162a97/67>
- HS (20.2.2023a). Lehtinen, Veli-Pekka: Tutkimuspäällikkö: Oli virhe julkaista koulukone. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/9931dd99-9d75-403e-9d18-cb4dfc3d9200/8>
- HS (20.2.2023d). Nimim. ”Äiti Helsingistä”: Lähikoulu oli meille itsestäänselvä valinta. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/9931dd99-9d75-403e-9d18-cb4dfc3d9200/45>
- HS (20.2.2023e). Nimim. ”Matematiikkaluokkalaisen äiti”: Painotettu opetus pelasti kiusaamiselta. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/9931dd99-9d75-403e-9d18-cb4dfc3d9200/45>
- HS (20.2.2023f). Larki, Reima: Kouluvalinnan mahdollisuutta pitää tukea. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/9931dd99-9d75-403e-9d18-cb4dfc3d9200/45>
- HS (21.2.2023a). HS Pääkirjoitustoimitus: Tasa-arvoa, ei tasapäistämistä. Pääkirjoitus. <https://nakoislehti.hs.fi/7fd72744-f292-437d-b1ed-e6fd6f6fc073/4>
- HS (21.2.2023c). Welling, Roosa: Vanhemmat näkevät luokkien erot. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/7fd72744-f292-437d-b1ed-e6fd6f6fc073/18>
- HS (21.2.2023e). Järvenkallas, Satu: Painotettuun opetukseen aikalaisä. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/7fd72744-f292-437d-b1ed-e6fd6f6fc073/43>
- HS (21.2.2023f). Remes, Ritva: Painotettuja luokkia pitää perustaa lisää. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/7fd72744-f292-437d-b1ed-e6fd6f6fc073/43>
- HS (21.2.2023h). Toivonen, Milo: Hakukone ei sovi eriytymisen selvittämiseen. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/7fd72744-f292-437d-b1ed-e6fd6f6fc073/43>
- HS (22.2.2023b). Paananen, Veera: Kaupungit tarvitsevat ratkaisemiseen valtion tukea. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/2f231439-a4d5-4c2b-963a-dfe42da9e904/18>
- HS (22.2.2023c). Tsokkinen, Eelis: Turussa on pohdittu jopa oppilaiden siirtämistä pakolla toisiin kouluhin. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/2f231439-a4d5-4c2b-963a-dfe42da9e904/18>
- HS (22.2.2023d). Takala, Sami, Welling, Roosa: Tutkija: Painotettujen luokkien poistaminen voi lisätä

- eriytymistä. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/2f231439-a4d5-4c2b-963a-dfe42da9e904/18>
- HS (22.2.2023e). Salminen, Jari: Koulushoppailusta puhuminen syyllistää vanhempia. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/2f231439-a4d5-4c2b-963a-dfe42da9e904/57>
- HS (22.2.2023f). Nimim. ”Peruskoulun ope”: Oppilaamme ovat mahtavia persoonia. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/2f231439-a4d5-4c2b-963a-dfe42da9e904/57>
- HS (23.2.2023a). Tsokkinen, Eelis: Andersson: Turun pitäisi investoida lähiöihin. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/982a17e7-2d7f-492a-ba3b-2a81033106ed/14>
- HS (23.2.2023b). Sipilä, Annamari: Koulushoppailu on Britanniassa vanhemmille pyhä velvollisuus. Ulkomaat. <https://nakoislehti.hs.fi/982a17e7-2d7f-492a-ba3b-2a81033106ed/24>
- HS (23.2.2023c). Andersson, Li: Leimaavan puheen sijaan pitää purkaa koulujen eriarvoisuutta. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/982a17e7-2d7f-492a-ba3b-2a81033106ed/47>
- HS (23.2.2023d). Nimim. ”Äiti”: Tavallinen luokka on liian hälyinen. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/982a17e7-2d7f-492a-ba3b-2a81033106ed/47>
- HS (24.2.2023e). Töyssy, Seppo: Kaikki oppilaat painotusluokalle. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/e4205606-edb8-4b0f-9a62-61703f5f82f4/63>
- HS (26.2.2023). Azaize, Miikkael: Vanhemmat ajattelevat lastensa parasta. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/c063c18e-ebdf-49da-beda-c482863d29ab/61>
- HS (27.2.2023a). Pelli, Petja: Ruotsissa koulushoppailu vapautui, ja nyt tilanne on ”järkyttävä”. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/017c5a75-c488-4f01-bb32-737f7d3d07c7/16>
- HS (27.2.2023b). Salomaa, Marja: Helsingin pormestarit ovat valmiita pohtimaan koulupiirien muuttamista. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/017c5a75-c488-4f01-bb32-737f7d3d07c7/18>
- HS (3.3.2023). Welling, Roosa: Vuosaarelaiskoulussa on hyvä keskiarvo ja paljon S2-oppilaita. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/d163bb9e-a807-463a-80e3-a95e4164a19f/20>
- HS (5.3.2023a). Hemmilä, Ilkka/STT: Tutkija: Opetushallitus on vieraantunut kouluarjesta. Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/7b43016c-c7a3-4f8b-8091-622c5f100595/8>
- HS (5.3.2023b). Welling, Roosa: Tutkijan mukaan Helsingin kouluissa viimeinen hetki puuttua eriytymiseen. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/7b43016c-c7a3-4f8b-8091-622c5f100595/20>
- HS (9.3.2023b). Tuuttila, Juhani: Myös keskiluokasta on pidettävä huolta. Mielipide. <https://nakoislehti.hs.fi/3c4dbc16-3ea0-4951-bd75-5eb827564d44/47>
- HS (12.3.2023) Bäckgren, Noona: Tutkijat: Musiikin opetus voi olla yksi ratkaisu koulujen eriytymiseen. Kaupunki. <https://nakoislehti.hs.fi/5d519817-94ae-44fe-ab9c-a3dfdfcca91e/20>
- HS (13.3.2023a). Paananen, Veera: Onko suomalainen koulu kriisissä? Uutiset. <https://nakoislehti.hs.fi/17dce67d-3ef1-4c4d-a5fd-9b77d291ffbc/6>
- HS (13.3.2023b). Puttonen, Mikko: Koulujen eriytymisen tulos yllätti ruotsalaiset. Tiede. <https://nakoislehti.hs.fi/17dce67d-3ef1-4c4d-a5fd-9b77d291ffbc/45>